

Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji
Katedry Prawa Cywilnego

mgr Paulina Moinet

**Sytuacja prawna dziecka
w przysposobieniu międzynarodowym**

AUTOREFERAT
ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Promotor: dr hab. Jacek Wierciński, prof. UW (Uniwersytet Warszawski)

**Promotor
pomocniczy:** dr Jakub Pawliczak

Warszawa, listopad-grudzień 2022

1. Uwagi wprowadzające

Przysposobienie międzynarodowe (adopcja międzynarodowa, zagraniczna) jest instytucją, której podstawowym celem powinno być zabezpieczenie interesu dziecka, jeżeli z uzasadnionych powodów nie może ono wychowywać się w rodzinie biologicznej ani w rodzinie przysposabiającej w państwie swego pochodzenia. Przysposobienie międzynarodowe polega na ustanowieniu relacji osobistych i więzów prawnych na wzór tych, które łączą dziecko z rodzicem oraz zapewnieniu małoletniemu szansy na rozwój w stabilnym i bezpiecznym środowisku rodzinnym, tworzonym przez przysposabiającego pochodzącego z innego państwa. Jest to często osoba o odmiennej niż dziecko narodowości, osadzona w obcej kulturze, tradycji i zwyczajach. Z tych względów instytucja ta wzbudza zainteresowanie wielu różnych dyscyplin naukowych, w tym prawnych, politycznych, społecznych, ekonomicznych oraz psychologiczno-pedagogicznych.

W rozprawie analizę przysposobienia międzynarodowego przeprowadzono w ujęciu prawnym. W prawie międzynarodowym kluczową dla problematyki prezentowanej instytucji jest Haska konwencja o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego z 1993 roku.¹ Dokument ten w całości poświęcony jest przysposobieniu międzynarodowemu i najpełniej reguluje kwestie materialne oraz proceduralne odpowiednie dla tej instytucji. Konwencja ONZ o prawach dziecka z 1989 roku² tylko w art. 21 odnosi się wprost do przysposobienia międzynarodowego nakazując traktować adopcję związaną z przeniesieniem dziecka do innego kraju jako zastępczy środek opieki nad dzieckiem, jeżeli nie może być ono umieszczone w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej albo nie można mu zapewnić w żaden inny odpowiedni sposób opieki w kraju jego pochodzenia.

W prawie polskim podstawowa regulacja przysposobienia międzynarodowego znajduje się w art. 114² ustawy z dnia 25 lutego 1964 roku – Kodeks rodzinny i opiekuńczy³, dodanym do KRO po ratyfikacji przez Polskę Konwencji o prawach dziecka. W świetle art. 114² § 1 KRO przysposobienie międzynarodowe może zostać ustanowione po ustaleniu, że tylko w ten sposób można zapewnić przysposobianemu odpowiednie zastępcze środowisko rodzinne. Wyjątki od tej zasady określa § 2 wskazanej regulacji.

---

¹ Konwencja ta została ratyfikowana 12.06.1995 r., weszła w życie 1.10.1995 r., Dz.U. z 2000 r. Nr 39, poz. 448, (dalej: Konwencja haska z 1993 roku).

² Konwencja ta weszła w życie 7.07.1991 r., Dz.U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm., (dalej: Konwencja o prawach dziecka).

³ Dz.U. z 2020 r. poz. 1359, (dalej: KRO).

2. Uzasadnienie wyboru tematu rozprawy

Zagadnienie sytuacji prawnej dziecka w przysposobieniu międzynarodowym pozostaje w polu uwagi prawodawstwa krajowego i międzynarodowego, w tym tworzonych w systemach prawnych Haskiej Konferencji Prawa Prywatnego Międzynarodowego, Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy i częściowo Unii Europejskiej. W Polsce problem ten stanowi przedmiot dyskusji co najmniej począwszy od II poł. XX wieku. Przed wprowadzeniem art. 114² do KRO na mocy ustawy zmieniającej z 1995 roku, adopcje zagraniczne ustanawiano z uwzględnieniem zasad wypracowanych w orzecznictwie Sądu Najwyższego, stworzonych w oparciu o międzynarodowe instrumenty ochrony praw dziecka oraz przepisy właściwe dla adopcji krajowych.

Brak wcześniejszej regulacji w KRO odnośnie do przysposobienia międzynarodowego wynikał z tego, że w Polsce do lat 60-tych XX wieku omawiana instytucja była ustanawiana incydentalnie. Sytuacja ta zmieniła się na początku lat 70-tych XX wieku. W kolejnych latach liczba ustanawianych przysposobień międzynarodowych systematycznie rosła. Istotny przełom nastąpił w styczniu 2017 roku, kiedy to władze polskie rozpoczęły działania na rzecz ograniczania adopcji zagranicznych dzieci z Polski. Co do zasady głównym tego powodem było wykrycie, że niektóre adoptowane dzieci, po wywiezieniu ich za granicę były krzywdzone. Reakcja państwa spowodowała istotny spadek liczby przysposobień międzynarodowych orzekanych wobec polskich dzieci.

Problematyka przysposobienia międzynarodowego jest nadal bardzo aktualna w Polsce. W 2021 roku Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej przedstawiło projekt zmiany ustawy z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁴ oraz niektórych innych ustaw.⁵ Ustawa zmieniająca została uchwalona dnia 7 października 2022 roku.⁶ Nowelizacja zakłada między innymi organizację procedur adopcyjnych w taki sposób, aby możliwie w jak największym zakresie realizowany był postulat pierwszeństwa adopcji na terenie kraju. Przysposobienie międzynarodowe powinno

---

⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, Dz.U. z 2022 r. poz. 447, (dalej: ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej).

⁵ Ustawa z dnia 7 października 2022 roku o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2022 r. poz. 2140. Ustawa ta wprowadziła zmiany m.in. w: KRO, ustawie z dnia 17 listopada 1964 roku – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.), ustawie z dnia 26 czerwca 1974 roku – Kodeks pracy (Dz.U. z 2022 r. poz. 1510, 1700).

⁶ Planowana data wejścia w życie: 1.02.2023 r. Szczegółowe informacje dostępne są na stronie internetowej ISAP, pod adresem: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220002140> (dostęp: 10.11.2022 r.).

być ograniczone do sytuacji szczególnych⁷ lub stanowić środek ostateczny, a zatem jeżeli dla dziecka nie znaleziono odpowiedniego zastępczego środowiska rodzinnego w Polsce. W ocenie projektodawców, dokonane zmiany miały na celu wzmocnienie i uzdrowienie prawa polskiego w zakresie procedury adopcyjnej. Intencją ustawodawcy nie była całkowita rezygnacja z przysposobień międzynarodowych.

W polskiej nauce prawa zagadnienie sytuacji prawnej dziecka w przysposobieniu międzynarodowym nie zostało szczegółowo a jednocześnie całościowo opracowane. Dotychczasowe publikacje, które omawiają problematykę adopcji zagranicznej tylko częściowo ujmują rozważania w przedmiocie pozycji dziecka w jej ramach, koncentrują się jedynie na treści art. 114² KRO lub stanowią sprawozdania z przeprowadzonej analizy orzecznictwa sądów powszechnych i nie zawierają szerszych, teoretycznych ustaleń we wskazanym zakresie. W nauce polskiej nie było dotąd monograficznego opracowania odnoszącego się ściśle do sytuacji prawnej dziecka w tej instytucji. Niniejsza praca ma wypełnić istniejącą lukę.

3. Przedmiot i cel rozprawy

W rozprawie skoncentrowano się na zagadnieniu sytuacji prawnej dziecka w przysposobieniu międzynarodowym. Obszar prowadzonych rozważań zawężono do problematyki dotyczącej sytuacji dziecka przed ustanowieniem przysposobienia międzynarodowego i ustaleniu, w jakich okolicznościach instytucja ta jest najbardziej korzystnym rozwiązaniem dla małoletniego. W wybranych fragmentach praca odsyła do pozycji dziecka po orzeczeniu przysposobienia, ze względu na konieczność oceny, czy obecny kształt postępowania postadopcyjnego gwarantuje zabezpieczenie *dobra dziecka* po ustanowieniu tej instytucji. Głównym problemem badawczym było ustalenie, czy obowiązujące reguły prawa materialnego i gwarancje proceduralne właściwie chronią *dobro dziecka* w przysposobieniu międzynarodowym, innymi słowy, czy zabezpieczają poprawę perspektywy życia małoletniego.

Takie określenie przedmiotu badań determinowało ich zakres. Analizie poddano przede wszystkim regulacje prawa rodzinnego materialnego ponadpaństwowego i krajowego. Pozostałe źródła prawa prywatnego i publicznego odnoszące się do

---

⁷ Sytuacje te powinny przede wszystkim dotyczyć przysposobień przez obywateli polskich mieszkających poza Polską, przysposobień wewnątrzrodzinnych oraz polegających na łączeniu rodzeństw.

przysposobienia uwzględniono pomocniczo, tj. w zakresie, w jakim określają pozycję prawną dziecka w tym rodzaju przysposobienia.

4. Zastosowane metody badawcze

W rozprawie zastosowano głównie metodę formalno-dogmatyczną. Polegała ona na analizie obowiązujących źródeł prawa ponadpaństwowego i krajowego, orzecznictwa polskiego i obcego oraz polskiej i zagranicznej literatury prawniczej. Istotne znaczenie przywiązano do praktyki orzeczniczej Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu⁸ i sądów wybranych państw obcych. Zgodnie z tematem pracy obrana metoda badawcza miała na celu ukazanie problemów związanych z sytuacją prawną dziecka i jego zdolności do bycia podmiotem przysposobienia międzynarodowego.

W pracy pomocniczo wykorzystano wyniki przeprowadzonych badań aktowych nad orzecznictwem warszawskich sądów rejonowych z okresu 2015-2017 r.

W rozprawie posłużono się również metodą prawno-porównawczą w celu zbadania, jak te same regulacje prawa jednolitego międzypaństwowo są stosowane w różnych państwach i jakie wnioski można z tego wyciągnąć dla polskiego porządku prawnego.

5. Struktura rozprawy

Rozprawa składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia zawierającego podsumowanie i uwagi *de lege ferenda*.

W rozdziale I przedstawiono specyfikę adopcji zagranicznej jako odrębnej instytucji prawnej. Wskazano i omówiono główne regulacje prawa ponadpaństwowego (prawa międzynarodowego i unijnego). W pierwszej kolejności odniesiono się do właściwych przepisów Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 roku⁹ oraz Konwencji o prawach dziecka. Następnie zwrócono uwagę na akty prawa międzynarodowego, które szczegółowo regulują instytucję przysposobienia, tj. Europejską konwencję o przysposobieniu dzieci z 1967 roku¹⁰ i jej zrewidowaną wersję z 2008 roku¹¹

---

⁸ Dalej: Trybunał w Strasburgu.

⁹ Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.

¹⁰ Dz.U. z 1999 r. Nr 99, poz. 1157.

¹¹ Polska nie ratyfikowała Zrewidowanej Europejskiej konwencji o przysposobieniu dzieci z dnia 27 listopada 2008 roku (CETS No. 202). Wynikało to przede wszystkim z tego, że dopuszcza ona adopcję przez osoby pozostające w związku partnerskim oraz związku osób tej samej płci. Postanowienia te są niezgodne z przepisami prawa polskiego, w tym z art. 115 § 1 w związku z 1 § 1 KRO, zgodnie z którymi przysposobić

oraz *stricte* przysposobienia międzynarodowego, tj. Konwencję haską z 1993 roku. Na koniec omówiono główne źródła regulacji adopcji zagranicznej w prawie Unii Europejskiej.

W dalszej części rozdziału I przedstawiono rozważania na temat konstrukcji prawnej adopcji międzynarodowej i jej konsekwencji dla dziecka. Analizie poddano dwie cechy szczególne przysposobienia międzynarodowego: element transgraniczny (warunek faktycznej zmiany miejsca zamieszkania dziecka z państwa pochodzenia do państwa przysposabiającego) oraz zasadę subsydiarności (pierwszeństwo odpowiedniego zastępczego środowiska rodzinnego w państwie pochodzenia przed przysposobieniem międzynarodowym). W końcowej części rozdziału I zwrócono uwagę na problemy związane z procedurą adopcji zagranicznej, która powinna gwarantować właściwą ochronę *dobra dziecka* i zapobiegać ryzyku nielegalnych praktyk adopcyjnych.

W rozdziale II zbadano prezentowaną instytucję w prawie angielskim i amerykańskim (tj. państwach systemu *common law*), w prawie francuskim i niemieckim (tj. państwach systemu *civil law*) oraz w prawie szwedzkim (tj. państwie systemu nordyckiego). W końcowej części tego rozdziału przedstawiono instytucję *kafala* w prawie islamskim, która w skutkach prawnych zbliżona jest do przysposobienia w formie niepełnej.

W rozdziale III kompleksowo przedstawiono zagadnienia związane z pozycją dziecka w prezentowanej instytucji. Rozważania dotyczące zdolności dziecka do bycia stroną w adopcji międzynarodowej prowadzono z różnych perspektyw. Przedstawiono i porównano rozumienie *dobra dziecka* w przysposobieniu międzynarodowym. Poruszono problem praw dziecka, które mają znaczenie w adopcji międzynarodowej. Szczególną uwagę zwrócono na prawo dziecka do rodziny i do wychowywania się w rodzinie.

W rozdziale IV skoncentrowano się na znaczeniu zgody rodziców biologicznych, którą należy traktować jako mechanizm zabezpieczenia *dobra dziecka* i poszanowania życia rodzinnego w przysposobieniu międzynarodowym. Rozdział ten uzupełnia podjętą w rozdziale III problematykę pierwszeństwa prawa dziecka do pieczy przez rodziców.

W rozdziale V omówiono cechy podmiotowe przysposabiającego, które powinny zapewnić, że *dobro dziecka* będzie jak najlepiej zabezpieczone. W tym celu analizie poddano podstawowe kwalifikacje osobiste rodzica adopcyjnego w adopcji międzynarodowej. Rozdział ten kończą rozważania w zakresie konsekwencji braku odpowiednich cech podmiotowych przysposabiającego po orzeczeniu przysposobienia

---

wspólnie mogą tylko małżonkowie różnej płci. W świetle art. 18 Konstytucji RP, małżeństwem jest związek kobiety i mężczyzny. Prawo polskie nie zezwala na przysposobienie wspólne przez związku osób tej samej płci, a także inne niż małżeństwo związki.

międzynarodowego. Pokrótce zwrócono uwagę na negatywne dla dziecka skutki rozwiązania przysposobienia.

6. Najważniejsze wnioski oraz uwagi *de lege ferenda*

Poruszony z różnych perspektyw zakres zagadnień dotyczący tytułowej problematyki doprowadził do wniosku, że w świetle obecnych rozwiązań w prawie polskim przysposobienie międzynarodowe jest instytucją, która może przynieść korzyść w postaci zapewnienia stałej rodziny dla dziecka, dla którego nie znaleziono odpowiedniego zastępczego środowiska rodzinnego w państwie pochodzenia. Analiza zapoczątkowanych ostatnią nowelizacją ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw zmian w zakresie organizacji przysposobienia międzynarodowego dała podstawy do twierdzenia, że ich wprowadzenie miało przede wszystkim na celu wzmocnienie pozycji prawnej dziecka w tej instytucji.

Badania formalno-dogmatyczne wykazały, że osiągnięcie zakładanych skutków przysposobienia międzynarodowego w dużym stopniu zależy od ustalenia, czy powodem rozstrzygnięcia tej instytucji jest uzasadniony przejaw ochrony interesu małoletniego. Przysposobienie międzynarodowe stanowi pożądane z perspektywy *dobra dziecka* rozwiązanie po ustaleniu, że instytucja ta faktycznie może prowadzić do rzeczywistej poprawy życia lub zdrowia osamotnionego dziecka. Postulat ochrony *dobra dziecka* jest spełniony, jeżeli orzeczenie przysposobienia międzynarodowego następuje z poszanowaniem nadrzędnego interesu małoletniego, po właściwym rozeznaniu jego sytuacji prawnej, w drodze procedury przez wyspecjalizowane pośrednictwo oraz po dokonaniu rzetelnej weryfikacji cech podmiotowych przysposabiającego i przysposobionego, w tym podczas okresu preadopcyjnego.

Przeprowadzone badania potwierdziły założenie, że instytucja adopcji zagranicznej ściśle powiązana jest z zasadą subsydiarności, która w ogólnym ujęciu zakłada pierwszeństwo zapewnienia dziecku odpowiedniego zastępczego środowiska rodzinnego w państwie pochodzenia przed przysposobieniem międzynarodowym. Zasada ta jest cechą szczególną adopcji zagranicznej i porusza wiele dylematów związanych z ochroną *dobra dziecka* i poszanowaniem przysługujących mu praw, z których najważniejszym jest prawo dziecka do rodziny i do wychowywania się w rodzinie. Rozeznanie sytuacji dziecka i jego potrzeb jest szczególnie ważne zważywszy na konstrukcję prawną przysposobienia międzynarodowego. Instytucja ta co do zasady ustanawiana jest w formie, która w skutkach

prawnych zbliżona jest do adopcji pełnej, a tym samym prowadzi do całkowitego i zasadniczo nieodwracalnego zerwania więzów pokrewieństwa z rodziną naturalną.

Analiza regulacji zasady subsydiarności ujętej w Konwencji o prawach dziecka oraz Konwencji haskiej z 1993 roku pozwoliła na sformułowanie wniosku, że rozumienie tej zasady na gruncie obu tych aktów różni się. W świetle Konwencji o prawach dziecka (art. 21 lit. b) przysposobienie międzynarodowe należy traktować jako środek *ultima ratio*, a zatem ostateczne rozwiązanie dla dziecka, dla którego nie znaleziono alternatywnej opieki w państwie pochodzenia. Konwencja haska z 1993 roku nie traktuje adopcji międzynarodowej, jako ostatniej szansy opieki dla dziecka, lecz zwraca uwagę, że jest to środek równoznaczny z innymi alternatywnymi formami opieki, ale nie o charakterze instytucjonalnym, lecz rodzinnym. W ten sposób Konwencja haska z 1993 roku podkreśla rodzinnoprawny i trwały charakter adopcji, w przeciwieństwie do innych form opieki zastępczej, które mogą być tymczasowe i niestabilne, jak np. instytucjonalna lub rodzinna piecza zastępcza.

Konwencję haską z 1993 roku należy stosować jako pierwszorzędne źródło dla przysposobień międzynarodowych w relacjach Polski z innymi państwami będącymi stronami tej konwencji. Akt ten najpełniej reguluje kwestie związane z przysposobieniem międzynarodowym oraz określił specjalną procedurę dla adopcji zagranicznej, która odbywa się za pośrednictwem akredytowanych organów centralnych oraz innych upoważnionych podmiotów z państw wysyłających i państw przyjmujących. Przysposobienie międzynarodowe ustanowione zgodnie z wymaganiami tego aktu pozwala na ograniczenie nieuczciwych i nielegalnych praktyk adopcyjnych. Pozostałe omówione w pracy dokumenty międzynarodowe mają znaczenie uzupełniające w stosunku do norm przewidzianych w Konwencji haskiej z 1993 roku.

W prawie polskim zasada subsydiarności uregulowana jest w art. 114² KRO. Odwołanie do zasady subsydiarności znajduje się również w art. 167 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Regulacja z art. 114² § 1 KRO jest bliska normie przewidzianej w art. 21 lit. b) Konwencji o prawach dziecka, a zatem przysposobienie międzynarodowe może być ustanowione, gdy tylko w ten sposób można zapewnić przysposobianemu odpowiednie zastępcze środowisko rodzinne. Z kolei zgodnie z dotychczasową treścią art. 167 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, przesłanką kwalifikacji do adopcji międzynarodowej był brak rodziny adopcyjnej w kraju. Rozbieżności te zostały dostrzeżone w ostatniej nowelizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, w następstwie której zmieniono brzmienie art. 167 poprzez jego ujednoczenie z treścią art. 114² ust. 1 KRO. Niezależnie od wprowadzonej zmiany, sąd

opiekuńczy o przysposobieniu międzynarodowym orzeka na podstawie przepisów z KRO, a zatem zastępcze środowisko, o którym mowa w art. 114² § 1 KRO, w praktycznym stosowaniu prawa dotyczyło też rodziny adopcyjnej w rozumieniu art. 167 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Przeprowadzona analiza wykazała, że zakwalifikowanie dziecka do adopcji zagranicznej powinna poprzedzać kompletna analiza w zakresie jego sytuacji prawnej z uwzględnieniem pierwszeństwa prawa dziecka do opieki przez rodzica/rodziców biologicznych. Trybunał w Strasburgu wskazuje, że wzajemne czerpanie korzyści i przyjemności przez rodzica i dziecko ze swojego towarzystwa stanowi podstawowy element życia rodzinnego, chronionego w art. 8 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 roku. W związku z tym, przysposobienie międzynarodowe może być korzystnym rozwiązaniem dla dziecka po stwierdzeniu, że z uzasadnionych i trwałych przyczyn nie może ono przebywać i rozwijać się w rodzinie biologicznej, a kolejno w innej odpowiedniej rodzinie w państwie swego pochodzenia.

Artykuł 8 Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 roku gwarantuje ochronę życia rodzinnego i może znajdować zastosowanie w sprawach związanych z przysposobieniem międzynarodowym, ale po ustanowieniu tej instytucji, tj. gdy dziecko pozostaje już pod pieczę przysposabiającego. Z art. 8 tego aktu nie wynika prawo do adopcji. Trybunał w Strasburgu podkreśla, że adopcja zagraniczna może być ustanowiona wyłącznie w stosunku do dzieci z uregulowaną sytuacją prawną. Wszystkie działania zmierzające do zapewnienia ochrony najlepszego interesu dziecka powinny być dokonywane z poszanowaniem stosunków rodzinnych i z wyłączeniem bezprawnych ingerencji w tym zakresie.

Ważnym wymaganiem przy ustalaniu zdolności dziecka do bycia stroną przysposobienia międzynarodowego jest umożliwienie obojgu rodzicom wyrażenia świadomej, swobodnej, jednoznacznej i bezwarunkowej zgody na zrzeczenie się praw rodzicielskich. Poddane analizie regulacje wybranych systemów prawnych wskazują, że orzeczenie o adopcji zagranicznej może najwcześniej zapaść po ukończeniu przez dziecko około dwóch miesięcy życia. Zważywszy na *ratio legis* i skutki prawne przysposobienia międzynarodowego ustalony w prawie polskim „okres refleksji” dla rodziców na sześć tygodni od narodzin dziecka powinien być traktowany, jako minimalny czas przyznany rodzicom na podjęcie słusznej decyzji i w żadnym wypadku nie może być skrócony.

Przeprowadzone badania pozwoliły na wysunięcie wniosku, że w zakresie kwalifikacji dziecka do przysposobienia międzynarodowego konieczne jest prowadzenie

rzetelnych ustaleń zarówno przy uwzględnieniu obecnej sytuacji dziecka, jak i dalszej perspektywy jego życia w ujęciu szerokim, a następnie zastanowieniu się, czy utrzymanie dotychczasowej sytuacji *de facto* nie stanowi zagrożenia dla *dobra dziecka*. Jeżeli dziecko przebywa w opiece zastępczej, to ustalone powinny zostać szanse powrotu małoletniego pod opiekę rodziców naturalnych. Dokonując tej oceny należy pod uwagę wziąć, czy rodzicom przysługuje władza rodzicielska, a jeśli tak, to czy zabezpieczaliby oni potrzeby dziecka.¹² Jeżeli dziecko zostało porzucone, albo pozostawione w „oknie życia”, to rozważone powinny być wpieryw możliwości zapewnienia dziecku właściwego środowiska rodzinnego w kraju przed przysposobieniem międzynarodowym, a następnie wykazanie, czy adopcja w ogóle służyłaby polepszeniu sytuacji dziecka.

W Polsce przysposobienie międzynarodowe zazwyczaj ustanawiane jest po wykorzystaniu możliwości znalezienia dla dziecka jakiegokolwiek środowiska opiekuńczo-wychowawczego w kraju. Badania wykazały, że taka praktyka nie zawsze pozostaje w zgodzie z *dobrem dziecka*, dla którego naturalnym środowiskiem jest rodzina, a nie piecza zastępcza. Na wzór prezentowanych poglądów w literaturze amerykańskiej, w sytuacjach szczególnych i uzasadnionych *dobrem dziecka*, *de lege ferenda* można rozważyć zmianę kolejności priorytetów alternatywnych form opieki i stosowanie tzw. równoległego modelu planowania. W ten sposób adopcja międzynarodowa mogłaby mieć pierwszeństwo przed opieką instytucjonalną i nierodzinną pieczą zastępczą, a w konsekwencji lepiej zabezpieczać *dobro dziecka*. Powyższe rozumienie zasady subsydiarności w przysposobieniu międzynarodowym bliższe jest jego ujęciu przewidzianym w Konwencji haskiej z 1993 roku. Proponowane rozwiązanie mogłoby być przede wszystkim korzystne dla małoletniego z uregulowaną sytuacją prawną albo ze szczególnymi potrzebami, np. z poważnymi niepełnosprawnościami i dla którego trudno znaleźć rodzinę adopcyjną w Polsce.

Z badań prawno-porównawczych wynika konieczność bieżącego nadzorowania sytuacji dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Dzieci pozbawione możliwości wychowywania się w rodzinie narażone są na nieodwracalne straty w sferze emocjonalno-uczuciowej. Alternatywne, a w szczególności tymczasowe formy opieki wyłącznie w wyjątkowych sytuacjach okazują się bardziej korzystnym rozwiązaniem dla dziecka niż przysposobienie, w tym międzynarodowe. W placówkach często brakuje atmosfery rodzinnej oraz troski o potrzeby emocjonalne i zdrowotne dziecka. W kontekście poruszonego zagadnienia, za pozytywną należy uznać zmianę w ostatniej nowelizacji ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, która zakłada wprowadzenie specjalnego

---

¹² Zob. art. 112⁴ KRO.

systemu teleinformatycznego do prowadzenia procedur przysposobienia dziecka. Głównym założeniem tego systemu jest gromadzenie szczegółowych danych o dzieciach zdolnych do adopcji i kandydatach na rodzica adopcyjnego, a także bieżące aktualizowanie danych w tym zakresie. System ten ma przyczynić się do usprawniania poszukiwań właściwego zastępczego środowiska rodzinnego dla dziecka oraz zapewniać przejrzystość procedur adopcyjnych. Zmiany te mogą prowadzić do eliminowania zjawiska nieuzasadnionego przedłużania pobytu dziecka w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, które z samej swej istoty nie zapewniają potrzeb dziecka w taki sposób, jak wymaga tego jego *dobro* oraz nie zastępują dziecku rodziny w takim zakresie jak adopcja.

Rozważania dotyczące zapewnienia dziecku odpowiedniego środowiska rodzinnego jednoznacznie wskazały, że perspektywa polepszenia warunków życia małoletniego w następstwie ustanowienia przysposobienia międzynarodowego nie może opierać się wyłącznie o argument materialny, lecz powinna uwzględniać też potrzeby osobiste dziecka. W polskiej i obcej nauce prawa słusznie zauważa się, że względy materialne (majątkowo-bytowe, egzystencjonalne) powinny mieć znacznie drugorzędne. Pierwszeństwo należy przyznawać wartościom niemajątkowym (osobistym, duchowym, emocjonalnym). Adopcja nie może być środkiem do odbierania dziecka osobom ubogim i przekazywania go do osób o lepszej pozycji społecznej. W prawie polskim, zgodnie z art. 112³ § 2 KRO wymóg ten obowiązuje w pieczy zastępczej. W świetle tej regulacji niedopuszczalne jest umieszczenie dziecka w pieczy zastępczej wbrew woli rodziców wyłącznie z powodu ubóstwa. W celu zwiększenia ochrony *dobra dziecka* w adopcji zagranicznej zasadnym jest rozważenie wprowadzenia regulacji o podobnym charakterze również w przysposobieniu międzynarodowym. W ten sposób podkreślony zostałby postulat priorytetowego traktowania wartości niematerialnych w omawianej instytucji.

Przeprowadzone badania nie pozostawiły wątpliwości, że dla właściwego zabezpieczenia *dobra dziecka*, orzeczenie przysposobienia międzynarodowego powinna poprzedzać dwuetapowa procedura, prowadzona przez ośrodki adopcyjne oraz sąd opiekuńczy. W celu zapewnienia właściwej ochrony przysposobianego w przysposobieniu międzynarodowym, sądy opiekuńcze częściej powinny zawiadamiać prokuraturę o prowadzonych sprawach w tym przedmiocie. Udział prokuratora może pozwolić na wzmocnienie ochrony *dobra dziecka* w przysposobieniu międzynarodowym.

Na kanwie poruszonych zagadnień dotyczących oceny zdolności dziecka do bycia stroną przysposobienia zauważono, że sąd przed orzeczeniem o przysposobieniu międzynarodowym każdorazowo powinien uwzględnić: wiek dziecka; stan jego zdrowia

psychicznego i fizycznego; potrzeby rozwojowe i edukacyjne; wszelkie znane szczególne potrzeby fizyczne lub psychospołeczne; poczucie przywiązania i zażyłości z rodziną, rodzeństwem oraz osobami z najbliższego otoczenia; zdolność do wyrażenia zgody, życzenia lub innych preferencji dziecka odnośnie do adopcji; wyznanie, pochodzenie etniczne, kulturowe dziecka oraz jego zdolności lingwistyczne. Sąd powinien również upewnić się, że dziecko będzie miało prawo wjazdu i stałego pobytu w państwie przyjmującym.

W końcowej części pracy zwrócono uwagę na współczesny problem podporządkowywania adopcji potrzebom adoptującego, który nie może posiadać własnego potomstwa, a nie altruistycznemu modelowi poprawy sytuacji życiowej osieroconych dzieci. Tendencja ta może zmierzać w kierunku ryzyka przekroczenia granicy między głównym celem przysposobienia międzynarodowego z perspektywy ochrony dziecka, a rzeczywistymi oczekiwaniami adoptującego. Wyniki badań prawnoporównawczych wskazały, że niekiedy kandydaci na adoptujących precyzyjnie określają swoje oczekiwania względem adoptowanego i następnie żądają od podmiotów pośredniczących spełnienia tych wszystkich kryteriów. Praktyka ta powinna stanowić ostrzeżenie dla polskich organów adopcyjnych przy selekcji kandydata na przysposabiającego. W przysposobieniu międzynarodowym szczególnie ważne jest przeprowadzenie dokładnej analizy odnośnie do zdolności przysposabiającego do objęcia pieczy nad dzieckiem. W tym względzie dla prawa polskiego relewantne może być orzecznictwo sądów angielskich i amerykańskich, które mają większą praktykę w tego typu sprawach.

Adopcja zagraniczna nie może przyjmować skomercjalizowanego charakteru, zależnego od cech osobistych dziecka, szczególnie wieku, rasy, koloru skóry, stanu zdrowia, rozwoju psychofizycznego. W żadnym wypadku adopcja nie może nawiązywać do negatywnych mechanizmów wolnorynkowych i w konsekwencji powodować „utowarowienie” i „wycenę” dzieci. Względy etyczne w przysposobieniu międzynarodowym nie powinny pozostać fikcją prawną. Z przeprowadzonych badań wynika, że właściwe rozeznanie cech podmiotowych przysposabiającego, jak również jego rzeczywistego zamiaru odnośnie do adopcji zmniejsza ryzyko rozwiązania przysposobienia w przyszłości, a tym samym ogranicza narażenie dziecka na niepotrzebne negatywne doświadczenia.

W zakresie dalszych wniosków płynących z przeprowadzonych badań należy zwrócić uwagę, że w ostatnich latach dużą popularność zyskało macierzyństwo zastępcze i medycznie wspomagana prokreacja, które obok przysposobienia międzynarodowego mogą

stanowić konkurencyjne rozwiązanie dla osób pragnących zostać rodzicem. Stawianie zbyt restrykcyjnych wymagań dla przysposabiającego w zakresie posiadania przez niego jak najlepszych kwalifikacji osobistych, może prowadzić do przedłużania procedury adopcyjnej, a w skrajnych przypadkach nawet do odstąpienia przez przysposabiającego z zamiaru adopcji zagranicznej. Zbyt sztywne stosowanie regulacji, których założeniem jest najlepsze zabezpieczenie *dobra dziecka* w adopcji zagranicznej, w rezultacie może mieć przeciwny efekt i powodować, że wielu dzieciom ponownie odebrana zostaje szansa na wychowywanie się w środowisku rodzinnym i zmuszone są do pozostania i dorastania w pieczy instytucjonalnej.

W każdej sprawie w przedmiocie przysposobienia międzynarodowego *dobro dziecka* zawsze musi mieć charakter decydujący. Ewentualne wątpliwości co do zdolności przysposabiających powinny być dokładnie weryfikowane podczas dłuższego okresu osobistej styczności, prowadzonego pod nadzorem organów adopcyjnych i sądu. Na mocy nowelizacji z dnia 7 października 2022 roku wprowadzono zmianę w art. 120¹ KRO ustanawiając minimalny okres osobistej styczności określony na czternaście dni. Zmianę tę należy ocenić pozytywnie. Dotychczas w prawie polskim czas trwania oraz sposób przebiegu okresu próbnego nie był ściśle uregulowany. Z poddanych analizie akt wybranych postępowań w przedmiocie adopcji zagranicznej, które rozstrzygnięte zostały przez sądy rejonowe z siedzibą w Warszawie wynika, że okres osobistej styczności zwyczajowo ustanawiany jest na dwadzieścia jeden dni. Okres próbny we wskazanym wymiarze jest wystarczający do rozstrzygnięcia przez sąd o celowości oraz wpływie przysposobienia międzynarodowego na *dobro dziecka* i w rezultacie poprawie jego sytuacji życiowej.

Przeprowadzone badania w ujęciu prawnoporównawczym uzasadniają konieczność zwracania większej uwagi w Polsce na sprawy, związane z adopcjami zagranicznymi. Niezbędne są dalsze badania prawne dotyczące przysposobień międzynarodowych, w szczególności z uwzględnieniem doświadczeń dzieci i młodzieży adoptowanych w tej formie.